

Пропозиції
до проекту Закону України
«Про внесення змін до Цивільного кодексу України
щодо удосконалення механізму захисту права власності»
*(реєстр. № 11185 від 18.04.2024)**

Метою законопроекту є посилення правових засад захисту права власності добросовісного набувача шляхом визначення випадків, коли майно не може бути витребувано від добросовісного набувача, а також захисту права власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння.

Підтримуючи в цілому необхідність вдосконалення правового регулювання захисту права власності, вважаємо доцільним на основі аналізу положень законопроекту висловити такі міркування.

1. У чинній статті 388 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) визначено підстави для витребування майна від добросовісного набувача, а також заборони його витребування. Пункти 3 і 4 частини другої статті 388 ЦК України, запропоновані законопроектом, фактично прив'язують обмеження на витребування майна до строку набуття майна у власність. Ці строки, за своєю суттю, є строками позовної давності. Їм присвячена стаття 258 «Спеціальна позовна давність» ЦК України. Отже, доповнення частини другої статті 388 ЦК України пунктами 3 і 4 суперечить правилам юридичної техніки.

2. На нашу думку, недоцільно визначати в ЦК України, який є нормативно-правовим актом у сфері приватного права, презумпцію правомірності дій органів публічної влади щодо розпорядження майном держави чи територіальної громади, адже вона не може бути подолана / спростована у порядку цивільного чи господарського судочинства під час вирішення справ про захист права власності.

3. У пропонованій законопроектом частині третій статті 388 ЦК України передбачається, що будь-яке майно підлягає поверненню в державну або комунальну власність виключно за правилами, встановленими цією статтею. Проте, по-перше, ця стаття як у редакції чинного ЦК України, так і в редакції законопроекту жодних правил повернення майна в державну або комунальну власність не встановлює, а по-друге, порядок набуття, відчуження майна державної та комунальної власності, як і повернення майна у власність держави чи територіальної громади має встановлюватися спеціальними законами, що регулюють публічні відносини.

Відповідно до обґрунтування необхідності прийняття законопроекту, викладеного в пояснювальній записці, його розробка зумовлена, зокрема, необхідністю врегулювання питання досягнення балансу інтересів держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади та приватного власника. Однак законопроект не враховує суспільний інтерес, державний інтерес, інтерес територіальної громади до майна, відчуженого з державної чи комунальної власності внаслідок неправомірних дій органу державної влади або місцевого самоврядування чи за межами їх повноважень. Практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) свідчить про те, що справедливим може бути

повернення в інтересах суспільства / держави / територіальної громади майна, відчуженого з державної чи комунальної власності, якщо воно вибуло через помилкові дії органів влади, неправильні рішення тощо. Найчастіше це стосується об'єктів екології, земельних ділянок, що мають суспільне значення / інтерес, а також об'єктів культурної спадщини. При цьому здійснюється компенсація добросовісному набувачу і не здійснюється недобросовісному, який знав і міг знати, що певне майно державної чи комунальної власності не підлягає відчуженню відповідно до чинного законодавства на момент відчуження майна. Низка висновків ЄСПЛ із цієї проблеми викладена в його рішеннях, зокрема у справах: «Пінкова та Пінк проти Чеської Республіки» (Pincova and Pinc v. the Czech Republic) (заява № 36548/97, рішення від 05.11.2002 р.); «Москаль проти Польщі» (Moskal v. Poland) (заява № 10373/05, рішення від 15.09.2009 р.); «Тошкуце та інші проти Румунії» (Toscuta and Others v. Romania) (заява № 36900/03, рішення від 25.11.2008 р.); «Kaminskas v. Lithuania» (заява № 44817/18, рішення від 04.08.2020 р.); Кривенький проти України (Kryvenkuu v. Ukraine) (заява № 43768/07, рішення від 16.02.2017 р.); «Рисовський проти України» (Rysovskyy v. Ukraine) (заява № 29979/04, рішення від 12.10.2011 р.); «Дачія СРЛ» проти Молдови» (Dacia S.R.L. v. Moldova) (заява № 3052/04, рішення від 18.03.2008 р.); «Максименко та Герасименко проти України» (Maksymenko and Gerasymenko v. Ukraine) (заява № 49317/07 від 16.05.2013 р.); «Депаль проти Франції» (Depalle v. France), (заява № 34044/02, рішення від 29.03.2010 р.) тощо.

Таким чином, положення частини третьої статті 388 ЦК України в редакції законопроекту суперечить практиці ЄСПЛ, підпорядковуючи публічні відносини приватно-правовому регулюванню, фактично унеможливаючи повернення майна в державну чи комунальну власність, якщо минуло більше 5 років.

4. У новій частині другій статті 391 ЦК України некоректно викладені положення щодо повноважень і дій органу державної влади та місцевого самоврядування, а також визначено, що спори щодо володіння та/або розпорядження, та/або користування майном вирішуються відповідним органом державної влади або місцевого самоврядування в порядку, передбаченому статтями 387, 388 ЦК України, у той час, як цими статтями не встановлений порядок вирішення цих спорів.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*